

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/3 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЪ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/3 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамрокулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон

Республикаси Судьялар олий кенгаши
хузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети хузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шохида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами бериледи.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА**07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ***Шоев Иззатулло Хусенович*

СУДЕБНОЕ ДЕЛО В БУХАРСКОМ ЭМИРАТЕ 7-15

Mirsoatova Sayyora Turg'unovna

KALTAMINOR MADANIYATINI DAVRIY MADANIY SANALASH MUAMMOLARI (sopol idishlar va uy-joylar misolida) 16-21

*Музаффаржон Мансуров*СОВЕТ ИТТИФОҚИ ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ТАШҚИ ТУРИЗМ
РИВОЖЛАНИШИНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 22-32*Qodirova Ra'no Mamirjonovna*

O'ZBEKISTON SSR MAKTABLARIDA TARIX VA IJTIMOY FANLARNI O'QITILISHI (XX asrning 30-yillari) 33-38

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ*Пардаева Шаҳноза Абдинабиевна*ХЎЖАЛИК ЮРИТУВЧИ СУБЪЕКТЛАР МОЛИЯВИЙ ОҚИМЛАРИНИ БОШҚАРИШДА
СТРАТЕГИК БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ РОЛИ 49-45*Камчибеков Фарход Олимжонович*ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ВА КИЧИК САНОАТ ЗОНАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ЖАҲОН
ТАЖРИБАСИ 46-53*Баратов Махсудали Назиралиевич*МИКРОМОЛИЯЛАШТИРИШНИНГ ЧЕТ ЭЛ ТАЖРИБАСИ ВА ИЖТИМОЙ МУАММОЛАРНИ
ҲАЛ ЭТИШДАГИ РОЛИ 54-61*Nosirov Ilkhom Abbosovich, Ermatov Ilmidin Toshmatovich*ENVIRONMENTAL MANAGEMENT OF THE USE OF NATURAL RESOURCES IN THE
SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY OF UZBEKISTAN 62-71*Nasirxodjaeva Dilafruz Sabitxanovna, Nurboyev Jalaliddin Mamadievich*O'ZBEKISTON MAXSUS IQTISODIY ZONALARINING EKSPORT KO'RSATKICHIGA TA'SIR
ETUVCHI OMILLAR REGERESSION TAHLILI 72-78*Aliyev Maruf*

HOW TO IMPROVE THE SOCIAL PROTECTION SYSTEM? 79-85

*Ачилов Уйғунжон Улуғбекович*ПЕНСИЯ ЖАМҒАРМАСИ ДАРОМАДЛАРИ ҲАЖМЛАРИГА ОМИЛЛАР ТАЪСИРИНИНГ
ЭКОНОМЕТРИК ТАҲЛИЛИ 86-92*Ashurov Maxammadjon Sotvoldievich*O'ZBEKISTON IQTISODIYOTINI INNOVATSION MODELGA O'TISHINING AYRIM
YO'NALISHLARI 93-99*Абдуллаева Зулфия Иззатовна*МЕҲМОНХОНАЛАРНИ КЛАСТЕРЛАШ - МЕҲМОНХОНА БИЗНЕСИДА БОШҚАРУВНИНГ
САМАРАЛИ ШАКЛИ 100-106*Қурбонов Сирожиддин Қурбонович*МЕҲНАТ БОЗОРИДА ИШЧИ КУЧИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ
ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ АҲАМИЯТИ 107-113

<i>Ismanov Ibroxim Nabiyevich</i> MHXS MUVOFIQ KONSOLIDATSIYALANGAN MOLIVAVIY HISOBOTLARNI SHAKLLANTIRISH TEXNIKASI	114-126
<i>Turobov Sherzod Alisherovich, Namozov Bekjon Bo'ron o'g'li</i> TIJORAT BANKLARI FAOLIYATI TAHLILINI TASHKIL QILISH	127-133
<i>Bahodirov Shohruh Bahodir o'g'li</i> O'ZBEKISTONDA TURIZM XIZMATLARI BOZORINING RIVOJLANISHI VA UNING MAKROIQTISODIY KO'RSATKICHLARGA TA'SIRI	134-143
09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Tojaliyev Abdunosim Abdulxakimovich</i> INNOVATSIYA VA IJTIMOIIY MADANIY RIVOJLANISH	144-154
<i>Sagdullayeva Dilbar Shuxratovna</i> FUQAROLIK JAMIYATI INSTITUTLARI YOSHLAR IJTIMOIIY FAOLLIGINI OSHIRISH OMILI SIFATIDA	155-162
<i>Abdumalikov Abdulatif Abidjanovich</i> ATROF MUHITGA INNOVATSION MUNOSOBATNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY- FALSAFIY ASOSLARI	163-168
<i>Xalliyev Jasurbek Iskandarovich</i> OGAHIIY TARIXIIY ASARLARIDA BILISH TUSHUNCHASI BILAN BOG'LIQ ERONIIY QATLAMGA OID MA'RIFIY-FALSAFIY ISTILOHLAR	169-173
10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Raximjonova Dilshodaxon Abubakir qizi</i> AN'ANAVIIY TERMINOLOGIYA MAKTABLARI	174-180
<i>Osiyova Agata Viktorovna</i> СЛОЖНОСТИ ОБУЧЕНИЯ ПАДЕЖНОЙ СИСТЕМЕ РУССКОГО ЯЗЫКА УЗБЕКОЯЗЫЧНЫХ УЧАЩИХСЯ	181-186
<i>Ahmedova Aziza Komilovna</i> БАДИИЙ ОБРАЗ ТАСНИФИ, ТИПОЛОГИЯСИ ВА БАДИИЙ-ФУНКЦИОНАЛ ХУСУСИЯТЛАРИ	187-191
<i>Кучкарова Хафиза</i> HEMIS AДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ЖАНРНИНГ ЎРНИ	192-196
<i>Комилова Муяссар Мавжудовна</i> ФАКТОРЫ, ВЛИЯЮЩИЕ НА РАЗВИТИЕ РУССКОЙ РЕЧИ УЧАЩИХСЯ ВОЕННОГО АКАДЕМИЧЕСКОГО ЛИЦЕЯ ПРИ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННОМ ОБУЧЕНИИ	197-203
<i>Mirodilova Nargiza Mirvaliyevna</i> THE SEMANTIC - STRUCTURAL PRIORITIES OF ICT TERMINOLOGY	204-207

*Shirin Dadabayeva*COMPARATIVE SUPERSYNTACTIC INTEGRITY IN THE UZBEK AND ENGLISH
LANGUAGES

208-213

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР*Turdiyev Bexruz Sobirovich*

IBN SINONING HUQUQIY TA'LIMOTLAR RIVOJIDA QO'SHGAN HISSASI

214-220

*Матчанов Фахриддин Курамбой ўғли*МАҲКУМЛАРНИ АХЛОҚАН ТУЗАТИШ ВОСИТАЛАРИНИ ҚЎЛЛАШ БЎЙИЧА АЙРИМ
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТЛАР ТАЖРИБАСИ

221-226

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ*Боборахматов Бобир Бўриевич*ЕНГИЛ АТЛЕТИКАНИНГ ЮГУРИШ ТУРЛАРИ БЎЙИЧА КЎП ЙИЛЛИК ТИЗИМЛИ
БОШҚАРИШ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ

227-233

Uraimov Sanjar Ro'zmatovich

BOSHLANG'ICH MAKTAB O'QUVCHILARINING JISMONIY FAOLLIGINI BAHOLASH

234-238

*Shamuratov Jasur*O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA JISMONIY TARBIYA DARS JARAYONLARINI
TAKOMILLASHTIRISHDA YANGICHA PEDAGOGIK YONDASHUV

239-243

*Fedotova Kristina Anatolevna*THE SIGNIFICANCE OF INTEGRATING LANGUAGE SKILLS IN THE PROCEDURE OF THE
ENGLISH LANGUAGE TEACHING

244-250

*Устоев Абдураззоқ Қурбонovich*ЮҚОРИ МАЛАКАЛИ КУРАШЧИЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ЖАРАЁНИДА ПСИХОЛОГИК ҚЎЛЛАБ-
ҚУВВАТЛАШ

251-256

Ismoil Rustamov

CHOLG'U IJROCHILIGIDA DOIRA USULLARNING AHAMIYATI

257-263

*Erkaboyev Oybek Muhammadjonovich*X VA XI SINIF O'QUVCHILARINING JISMONIY TAYYORGARLIGINI CHAQIRUVGA QADAR
BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK-2021 TESTLARI BILAN QIYOSIY BAHOLASH

264-268

*Usmanova Dilnoza Muratovna*THE ROLE OF PROJECT METHODS IN REVEALING CREATIVITY OF ENGLISH
TEACHER

269-275

*Atabayeva Mavjuda Rustamovna*O'ZBEKISTON TABIIY GEOGRAFIYASINI O'QITISHDA KLASTER METODI ORQALI TANQIDIY
FIKRLASH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH

276-282

*Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi*TA'LIM KLASTERI SHAROITIDA TA'LIM JARAYONINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA
TASHKIL QILISH VA RIVOJLANTIRISHNING METODIKASI

283-289

Salimova Shahlo Sayfulloyevna

BO'LAJAK TEXNOLOGIYA O'QITUVCHILARINI MAKTABDA PSIXOLOGIK XAVFSIZ TA'LIM MUHITINI LOYIHALASH UCHUN TAYYORLASH 290-296

Matchanova Nargiza To'lqinovna

O'ZBEKISTONDA XORIJIY TALABALARNING IJTIMOY MOSLASHUV MUAMMOLARI 297-304

Erkaboyeva Feruz G'ayratovna

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYALANUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQINI RIVOJLANTIRISHDA O'YIN VA O'YINCHOQLARNING O'RNI 305-309

Bozorova Aziza Saidmurot qizi

MAKTAB O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK TA'LIM MASALALARI (boshlang'ich ta'lim misolida) 310-315

Сулайманова Дилдора Назаровна

КРЕАТИВ ТАФАККУР ТУШУНЧАСИНИНГ ФАЛСАФИЙ ВА ПЕДАГОГИК МАНБАЛАРДАГИ ТАЛҚИНИ 316-325

09.00.00 - СИЁСИЙ ФАНЛАР

Фаррух Эшмаматов Эшқобил ўғли

СИЁСИЙ МАФКУРА – ЖАМИЯТ РИВОЖИ ВА ШАХС ФАОЛИЯТИНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИНИ БЕЛГИЛАБ БЕРУВЧИ МУҲИМ ҒОЯЛАР ТИЗИМИ СИФАТИДА 326-334

13.00.00 – Педагогика фанлари

Salimova Shahlo Sayfulloyevna

Qarshi davlat universiteti, tayanch doktorant

Email: shsalimova@gmail.com

Tel: +998 91 959 43 09

BO'LAJAK TEXNOLOGIYA O'QITUVCHILARINI MAKTABDA PSIXOLOGIK XAVFSIZ TA'LIM MUHITINI LOYIHALASH UCHUN TAYYORLASH

Annotatsiya. Maqola maktablarda bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini psixologik xavfsiz ta'lim muhitini yaratishga tayyorlashga bag'ishlangan. O'quv jarayoniga psixologik xavfsizlikni joriy etish zaruriyati va bu jarayonda texnologiya o'qituvchisining roli ko'rib chiqiladi. Bo'lajak o'qituvchilarni psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratishga tayyorlashda qo'llaniladigan usul va texnikalari tavsiflanadi. Tadqiqot natijalari bo'lajak texnologiya o'qituvchilari uchun psixologik xavfsiz o'quv muhitini loyihalashda o'qitish dasturining samaradorligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: psixologik xavfsizlik, o'quv muhiti, texnologiya o'qituvchisi, tayyorlash, loyihalash, psixologiya, ta'lim.

Салимова Шахло Сайфуллоевна

Каршинский государственный университет, базовый докторант

Email: shsalimova@gmail.com

Tel: +998 91 959 43 09

ORCID: 0009-0000-7010-0945

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ К ПРОЕКТИРОВАНИЮ ПСИХОЛОГИЧЕСКИ БЕЗОПАСНОЙ УЧЕБНОЙ СРЕДЫ В ШКОЛАХ

Аннотация. статья посвящена подготовке будущих учителей технологий к проектированию психологически безопасной учебной среды в школах. Рассматривается необходимость внедрения психологической безопасности в учебный процесс и роль учителя технологий в этом процессе. Описываются методы и приемы, используемые при подготовке будущих учителей к проектированию психологически безопасной учебной среды. Представлены результаты исследования, демонстрирующие эффективность программы подготовки будущих учителей технологий к проектированию психологически безопасной учебной среды.

Ключевые слова: психологическая безопасность, учебная среда, учитель технологий, подготовка, проектирование, психология, образование.

Salimova Shahlo Sayfulloyevna

Karshi state university, basic doctoral student

Email: shsalimova@gmail.com

Phone: +998 91 959 43 09

PREPARING FUTURE TECHNOLOGY TEACHERS FOR DESIGNING A PSYCHOLOGICALLY SAFE LEARNING ENVIRONMENT IN SCHOOLS

Absrtact. the article is devoted to the preparation of future technology teachers for designing a psychologically safe learning environment in schools. The need to introduce psychological safety into the educational process and the role of technology teachers in this process are considered. The methods and techniques used in preparing future teachers for designing a psychologically safe learning environment are described. The results of the study demonstrating the effectiveness of the program for preparing future technology teachers for designing a psychologically safe learning environment are presented.

Key words: psychological safety, learning environment, technology teacher, preparation, design, psychology, education.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3SI3Y2023N41>

Kirish. Hozirgi vaqtda ta'lim muhiti yanada texnologiyalashib bormoqda va texnologiya o'qituvchilari o'z talabalari uchun xavfsiz va sog'lom ta'lim muhitini yaratishga tayyor bo'lishlari muhim hisoblanadi. O'qituvchi texnik bilimlardan tashqari o'quvchilarining psixologik xususiyatlarini ham hisobga olib, ularning muvaffaqiyatli o'qishi va rivojlanishi uchun sharoit yarata olishi kerak. Maqolada bo'lajak texnologiya o'qituvchilari maktab muhitida samarali ishlashlari va o'quvchilariga akademik va hayotiy muvaffaqiyatlarga erishishlariga yordam berishlari uchun xavfsiz ta'lim muhitini loyihalashga tayyorlanishi, xavfsiz ta'lim muhitini yaratish uchun texnologiya o'qituvchisi ega bo'lishi kerak bo'lgan asosiy kompetentsiyalar, shuningdek, bu jarayonda ularga yordam beradigan usul va vositalar ko'rib chiqiladi.

Maqolaning asosiy maqsadi - o'quvchilarga nafaqat texnologiya o'qituvchilari, balki boshqa o'qituvchilar va ta'lim mutaxassislari uchun ham foydali bo'lgan psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratish bo'yicha amaliy tavsiyalar berishdir. Maqola talabalarning salomatligi va xavfsizligi haqida qayg'uradigan, ularning o'qishi va rivojlanishi uchun maqbul sharoitlarni yaratishga intilayotgan har bir kishi uchun qiziqarli va foydali bo'ladi.

Psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratish bo'yicha mavjud yondashuvlarni tahlil qilish zamonaviy maktab amaliyotida texnologiyani o'qitish va qo'llash tajribasiga asoslanadi.

Bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini maktablarda psixologik xavfsiz o'quv muhitini loyihalashga tayyorlashning dolzarbligi bir qator omillar bilan bog'liq. Birinchidan, bugungi ta'lim muhiti tobora ko'proq texnologiyalashayotganligi va texnologiya o'qituvchilari ta'lim oluvchilar uchun xavfsiz va sog'lom ta'lim muhitini yaratishda muhim rol o'ynaydi. Ikkinchidan, so'nggi yillarda maktab o'quvchilari o'rtasida axborot va uni almashinuvining haddan tashqari ko'pligi, ijtimoiy izolyatsiya, shuningdek, o'quv jarayonining qoniqarsiz tashkil etilishi va bu boradagi o'qituvchilarning malakasizligi bilan bog'liq psixologik muammolar ko'payib bormoqda.

Shu munosabat bilan texnologiya o'qituvchilarini o'quvchilarning psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularning muvaffaqiyatli o'qishi va rivojlanishi uchun shart-sharoit yaratib, psixologik xavfsiz o'quv muhitini loyihalash bo'yicha malaka oshirishlarini ta'minlash zarur. Bundan tashqari, zamonaviy maktab amaliyotida yangi texnologiyalar va o'qitish usullaridan tobora ko'proq foydalanilmoqda, o'quvchilarning bilim olishi va

rivojlanishi uchun maqbul sharoitlarni yaratish uchun o'qituvchilar ular bilan samarali ishlay olishlari kerak.

Shunday qilib, bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini maktablarda psixologik xavfsiz o'quv muhitini loyihalashga tayyorlash mavzusi dolzarb va muhim bo'lib, yangi usul va yondashuvlarni ishlab chiqish, shuningdek, ushbu yo'nalishda o'qituvchilarning malakasini oshirishni taqozo etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Maqolani tayyorlash jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ta'lim muassasalarida o'quv va psixologik xavfsizlik mavzusi bo'yicha o'quv adabiyotlari, ilmiy jurnallar, ilmiy to'plamlar va monografiyalarda nashr etilgan ishlar bilan tanishib, psixologik xavfsiz o'quv muhitini loyihalashning asosiy tushunchalari va usullariga, shuningdek, ushbu tushunchalarni turli ta'lim muassasalarida amaliy tatbiq etish tajribasiga e'tibor qaratik;

- bo'lg'usi texnologiya o'qituvchilarini tayyorlash uchun mo'ljallangan o'quv dasturlari va uslubiy ko'rsatmalar o'rganildi;

- maktablarda psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratish bo'yicha loyihalarni amalga oshirish tajribalari o'rganildi;

- psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratish uchun qo'llanilishi mumkin bo'lgan zamonaviy texnologiyalar va o'qitish usullari o'rganildi;

- psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratish uchun ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) joriy etish tajribalari o'rganildi;

- bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini maktablarda psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratishga tayyorlash metodikasi ishlab chiqildi.

Ta'lim tashkilotidagi munosabatlar madaniyati, hamkasblar bilan muloqotning kasbiy etikasi, o'qituvchilar va o'quvchilar o'rtasidagi munosabatlar pedagogik jarayon sub'ektlarining o'zaro ta'siri sifatida; yoshlarning bir-biri bilan o'zaro munosabati haqida olimlardan A.M. Stolyarenko, A.D. Karnyshev, G.S. Korytova, I.V. Korytov, B.G. Ananiev, E.L. Arshinskaya tadqiqot olib borishgan [2; B. 155.].

G.L.Ejovanning ta'kidlashicha, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi o'quv jarayonida yangi paydo bo'ladigan xususiyatlarining paydo bo'lishiga olib keladi [3; B. 11-12.].

Tadqiqotchi A.D. Asqaqarovanning fikricha, ta'lim tizimiga zamonaviy texnologiyalarning kirib kelishi diqqatni jamlashda, ma'lumot to'g'risidagi tasavvurni kengaytirishda, o'quv predmeti, darsga qiziqishning ortishi va bilimlarni ixtiyoriy tarzda o'zlashtirishda, izlanuvchanlik, ijodkorlik va mustaqil faoliyatga faol kirishishda, kasbiy malakani muntazam oshirib borishda ahamiyatli sanaladi [1; B. 63.].

Turdiyev N.Sh., Asadov Yu.M., Akbarova S.N. va D.Sh.Temirovlarning tadqiqotlarida "kompetentlilik", "kompetensiya" tushunchalari bilimlar majmuining amalda qo'llanilishi; faollashgan (amaliyotga tatbiq etilgan) o'quv, bilim, tajribalar majmui; shaxsning maqsadga yo'naltirilgan emotsional iroda kuchi sifatida ta'riflanadi [5; B. 31.].

Maktablarda psixologik xavfsiz o'quv muhiti mavzusi bilan ko'plab xorijiy olimlar va tadqiqotchilar shug'ullangan, jumladan, H.H. Keller o'zining "Ta'lim muassasalarida psixologik xavfsizlik: asosiy tamoyillar va tavsiyalar" nomli maqolasida psixologik xavfsiz o'quv muhitining asosiy tarkibiy qismlari va uni yaratish usullarini tadqiq etdi [4; B. 49-50.], Michigan

universiteti psixologiya professori D.O. Makkey maktablarda psixologik xavfsizlik va o'quv motivatsiyasi haqida tadqiqotlar o'tkazdi [6; B. 418.], Rochester universitetining psixologiya professori. R.M. Ryan va uning hamkasblari maktabdagi o'quv muhitida psixologik xavfsizlikni saqlash: avtonomiya, bog'liqlik va kompetentsiyaning roli haqida tadqiqot o'tkazishdi [7; B. 70.].

Muhokama. Bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini maktablarda psixologik xavfsiz o'quv muhitini loyihalash uchun tayyorlash ko'plab mamlakatlarda dolzarb masala hisoblanadi. Ushbu sohadagi xalqaro tajribaning bir nechta misollarini ko'rib chiqamiz:

1. AQSh bo'lajak o'qituvchilar uchun ta'lim berish muhitidagi o'quv dasturlariga xavfsizlik bo'yicha talablar kiritdi, jumladan AQShning ba'zi shtatlarida stajyor o'qituvchilar uchun maktab xavfsizligi bo'yicha maxsus o'quv dasturi talablari mavjud.

2. Kanadada maktablardagi xavfsizlik ta'lim sohasidagi davlatning umumiy strategiyasi kontekstida ko'rib chiqiladi. Xususan, Ontario provinsiyasida bo'lajak o'qituvchilarni maktab xavfsizligi sohasida o'qitish bo'yicha maxsus dastur yaratilgan.

3. Evropa Ittifoqida maktablarda xavfsizlik ta'lim sohasidagi ustuvor yo'nalishlardan biridir. 2017-yilda Yevropa Komissiyasi maktablarda xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha hisobotni e'lon qildi, unda ta'lim muassasalarida xavfsizlikni yaxshilash bo'yicha aniq chora-tadbirlar taklif qilindi.

4. Avstraliya bo'lajak o'qituvchilarni psixologik jihatdan xavfsiz muhitda ishlashga tayyorlash uchun maxsus ta'lim dasturlarini joriy qildi. Bundan tashqari, Avstraliyaning ba'zi shtatlari, masalan, Kvinslend, o'qituvchilar uchun xavfsizlik malakasini talab qiladi.

Umuman olganda, xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, o'quv muhitining psixologik xavfsizligi masalalari ta'lim sohasidagi ko'plab mamlakatlar uchun muhim ustuvor yo'nalish bo'lib, bo'lajak o'qituvchilarni xavfsiz muhitda ishlashga tayyorlash uchun maxsus dasturlar joriy etilmoqda.

Bundan tashqari, AQSh, Buyuk Britaniya, Kanada, Avstraliya, Germaniya va boshqa mamlakatlardagi ko'plab universitetlar o'quv muhitining psixologik xavfsizligiga qaratilgan o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarini taklif qiladi. Masalan, Stenford universitetlari, UCLA, UC Berkeley, UC San-Diego, Buyuk Britaniyaning Vestminster universiteti, Avstraliyaning Sidney universiteti va boshqalar.

Ushbu dasturlarga asosan bo'lg'usi o'qituvchilar maktablarda pedagogic amaliyot o'tashi ta'minlanadi, ular maktablarda o'quvchilar bilan ishlash tajribasiga ega bo'lishlari va o'quv muhiti xavfsizligi bo'yicha bilimlarini amalda qo'llashlari mumkin. Boshqa dasturlarga asosan esa, maktablarda qo'llanilishi mumkin bo'lgan amaliy o'quv loyihalari orqali o'qituvchilar amaliyotchilariga o'z malaka va bilimlarini oshirish imkoniyatini berishadi.

Umuman olganda, bo'lajak o'qituvchilarni maktablarda psixologik xavfsiz ta'lim muhitini yaratishga tayyorlash bo'yicha xalqaro tajriba turli formatlarda taqdim etilgan: ixtisoslashtirilgan dasturlardan tortib, universitetlar va maktablarda o'tkaziladigan amaliyot va loyihalargacha. Ushbu dasturlarning aksariyati bo'lajak o'qituvchilarga turli xil madaniy va ijtimoiy kontekstlarda tajriba orttirish imkoniyatini beradi, bu esa o'quv muhitida psixologik xavfsizlik sohasidagi vakolatlarini mustahkamlashda yordam beradi.

Natijalar. Bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini maktablarda psixologik xavfsiz o'quv muhitini loyihalashga muvaffaqiyatli tayyorlash uchun quyidagi jihatlarga e'tibor qaratish lozim deb hisoblaymiz:

1. Bo'lajak o'qituvchilarda bolalar hamda o'smirlarni tarbiyalash va ta'lim berishning psixologik jihatlari haqidagi tushunchalarini shakllantirish. Talabalarning psixologik xavfsizligiga qanday omillar ta'sir qilishini, ularning qulayligi va xavfsizligini maksimal darajada oshiradigan sharoitlarni qanday yaratishni tushunishga yordam berish kerak.

2. O'quv muhitini loyihalash ko'nikmalarini rivojlantirish. Bo'lajak texnologiya o'qituvchilari o'qitishning tegishli uslub va vositalarini tanlay olishlari, ish joyini tashkil etishlari, o'quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirish, muvaffaqiyatga erishishga yordam beradigan topshiriq va loyihalarni yaratishlari kerak.

3. O'qitishning innovatsion usullarini o'zlashtirish va yangi texnologiyalardan foydalanish. Texnologiya o'qituvchilari o'z ishlarida yangi o'qitish usullari va texnologiyalaridan foydalanishga tayyor bo'lishlari kerak, masalan, onlayn kurslar, vebinarlar, mobil ilovalar va boshqalar.

4. Talabalar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish va xavfsizlik madaniyatini shakllantirish. Texnologiya o'qituvchilari o'quvchilar bilan samarali ishlay olishlari, ularning talablarini tushunishlari va muvaffaqiyatga erishishlariga yordam berishlari kerak. Shuningdek, ular o'quv jarayonida xavfsizlik madaniyatini oshirishga va o'quvchilarda o'z harakatlari uchun mas'uliyatni shakllantirishga tayyor bo'lishlari kerak.

5. Amaliy mashg'ulotlar va pedagogik amaliyotlarni o'tkazish. Bo'lajak texnologiya o'qituvchilari xavfsiz o'quv muhitini loyihalash bo'yicha amaliy mashg'ulotlar va pedagogik amaliyot o'tkazish hamda tajribali hamkasblaridan fikr-mulohazalarni olish imkoniyatiga ega bo'lishlari muhimdir.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini maktablarda psixologik xavfsiz o'quv muhitini loyihalashga tayyorlash ko'p bosqichli va ko'p qirrali jarayon bo'lib, o'rganish va rivojlantirishga kompleks yondashuvni talab qiladi.

Bundan tashqari, tahlillarimizga ko'ra bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini maktablarda psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratishga samarali tayyorlash uchun quyidagi omillarni hisobga olish kerak:

- ijtimoiy-madaniy sharoit. Texnologiya o'qituvchilari o'z o'quvchilari ishlayotgan ijtimoiy-madaniy sharoitni tushunishlari kerak. Bu ularga o'qitish uslublari va vositalarini ta'lim muassasasining o'ziga xos xususiyatlariga moslashtirishga yordam beradi va o'quvchilarning ijtimoiy-madaniy muhitida psixologik xavfsizligini ta'minlaydi;

- o'qituvchining psixologik madaniyati. Texnologiya o'qituvchilari o'quvchilarning ehtiyojlari va muammolarini tushunishlari, hissiy jihatdan qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratishlari va o'zlarining his-tuyg'ularini boshqara olishlari uchun yuqori psixologik madaniyatga ega bo'lishlari kerak;

- psixologlar va pedagog-psixologlar bilan hamkorlik. Texnologiya o'qituvchilari o'quv muhitining psixologik xavfsizligini baholashda va uni yaxshilash bo'yicha tavsiyalar berishda yordam beradigan psixologlar va pedagog-psixologlar bilan hamkorlik qilishlari lozim;

- muntazam o'z uztida ishlashi. Texnologiya o'qituvchilari doimiy ravishda o'z bilim va malakalarini oshirib borishlari, ta'lim va texnologiyaning yangi tendensiyalariga amal qilishlari, professional anjumanlar va seminarlarda qatnashishlari, hamkasblari bilan tajriba almashishlari kerak.

Umuman olganda, bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini maktablarda psixologik xavfsiz o'quv muhitini loyihalashga tayyorlash murakkab jarayon bo'lib, u nazariy va amaliy tayyorgarlikni, shuningdek, ijtimoiy-madaniy sharoit va o'quvchilarning asosiy psixologik xavfsizlik tamoyillarini tushunishni o'z ichiga olgan kompleks yondashuvni talab qiladi.

Xulosa. O'rganishlarimiz natijalariga ko'ra quyidagi xulosalar olindi. Psixologik xavfsiz ta'lim muhitini yaratish zamonaviy ta'limning dolzarb vazifasi hisoblanadi. Uni hal qilish uchun bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini sifatli tayyorlash zarur, ular nafaqat texnik bilimlarga, balki o'quvchilarning hissiy xavfsizligi uchun shart-sharoit yaratishga ham ega bo'lishi kerak.

Mavzu bo'yicha adabiyotlar va metodik tahlil qilish asosida bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini psixologik xavfsiz o'quv muhitini loyihalashga sifatli tayyorlanishini ta'minlash uchun quyidagilarni amalga oshirish kerak:

1. Psixologik xavfsizlik sohasidagi kompetentsiyalarni rivojlantirishga qaratilgan mavzularning o'quv dasturlariga kiritish.

2. Psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratishda ko'nikma va malakalarni shakllantirish uchun loyiha asosida o'qitish va hamkorlikda o'qitish kabi zamonaviy o'qitish usullaridan foydalanish.

3. Talabalarga o'quvchilar bilan ishlash tajribasini orttirish va psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratish ko'nikmalarini shakllantirish imkonini beruvchi amaliy mashg'ulotlar va pedagogik amaliyotlarni tashkil etish.

4. Psixologik xavfsiz ta'lim muhitini yaratish uchun ta'limda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish.

Yuqorida keltirilgan xulosalar asosida quyidagi takliflar shakllantirildi:

- psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratish muammosini hal qilish uchun bo'lajak texnologiya o'qituvchilari uchun yuqori sifatli tayyorgarlikni ta'minlash kerak;

- o'quv dasturlari psixologik xavfsizlik sohasidagi kompetentsiyalarni rivojlantirishga qaratilgan mavzularni o'z ichiga olishi kerak;

- psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratish ko'nikma va malakalarini shakllantirish uchun loyiha va hamkorlikda o'qitish kabi zamonaviy o'qitish usullaridan foydalanish kerak;

- amaliy mashg'ulotlar va pedagogik amaliyotlarni tashkil etish talabalarga o'quvchilar bilan ishlash tajribasini to'plash va psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam berishini hisobga olgan holda bu boradagi ishlarni samaradorligini oshirish kerak;

- o'qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratishga yordam beradi, chunki bu o'quvchilar bilan interaktiv tarzda ishlash va har biriga individual yondashish imkonini beradi;

- psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratish sohasida master-klas va tajriba almashish imkonini beradigan ilmiy-amaliy anjumanlar, seminarlar, mahorat darslari va boshqa tadbirlarni o'tkazish muhim ahamiyatga ega;

- texnologiya o'qituvchilari zamonaviy talablarga javob beradigan psixologik xavfsiz o'quv muhitini yaratish imkoniyatiga ega bo'lishlari uchun o'qitish uslublarini doimiy ravishda takomillashtirishi va ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etishi zarur;

Bu chora-tadbirlarning barchasi o'quvchilarning psixologik xavfsizligi uchun sharoit yaratishga va zamonaviy sharoitlarda o'quv jarayonining muvaffaqiyatli rivojlanishini ta'minlashga yordam beradi.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Аскарлов, А. Д. (2015). Масофавий ўқитиш таълим шаклининг ривожланиш босқичлари ва моделлари. *Современное образование (Узбекистан)*, (10), 59-65.
 2. Аршинская Е.Л., Жупиева Е.И., Семенова Е.А. Взаимодействие и психопрофилактика в образовании // Альманах современной науки и образования: Сборник статей. Тамбов: Грамота, 2013, № 11 (78). С. 155-157.
 3. Ежова Г.Л. Особенности организации образовательного процесса с учетом его целостности // Современное педагогическое образование. 2016. № 4. С. 9-12.
 4. Keller, H. H. (2003). Psychological safety in educational institutions: essentials for a culture of excellence. *Journal of leadership & organizational studies*, 9(4), 46-61.
 5. Kaziyeva T.T. "Fonetik uslubiyatni o'rganishda o'quvchilarning kreativ kompetensiyalarini rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslari". *Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati*. Namangan 2020.
 6. McKay, D. O., Dweck, C. S., & Weinstein, N. (2004). Psychological safety, self-regulated learning, and student retention. *Educational psychology*, 24(4), 417-428.
- Ryan, R. M., Deci, E. L., & Vansteenkiste, M. (2017). Maintaining psychological safety in school environments: The roles of autonomy, relatedness, and competence. *Current opinion in psychology*, 16, 67-71.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/3 (3)-2023 йил

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).